

Gospodarka średniowiecznej Europy - cz. I

Gospodarka średniowiecznej Europy

W gospodarce wczesnego średniowiecza zaznacza się, w porównaniu do sytuacji z czasów antycznych, ogromny regres. Wielkie ośrodki miejskie popadły w ruinę wraz z upadkiem Cesarstwa Rzymskiego, wskutek czego życie przeniosło się na wieś. Wyludnione miasta pełniły funkcję siedzib monarszych, książęcych, czy biskupich. Ich produkcja rzemieślnicza bardzo spadła - ograniczała się do wytwórczości na rzecz dworów. Zamarła wielka, dalekosiężna wymiana handlowa w basenie Morza Śródziemnego. Dominującym typem gospodarowania była gospodarka naturalna oparta na rolnictwie, hodowli i drobnej działalności rzemieślniczej oraz handlu wymiennym. Będzie miała ona bardzo istotny wpływ na wytworzenie się feudalizmu. Obrót pieniądzem praktycznie zanikł. Po podbojach arabskich w Afryce osłabł handel bizantyjski. Kupiectwem trudnią się we wczesnośredniowiecznej Europie Arabowie i Żydzi.

Życie w Europie ma charakter wiejski. Na wsi dominują dwa typy gospodarstw - wielkie majątki, czyli królewskie, możnowładcze i klasztorne latyfundia. Składały się z one z ziem należących do domeny pańskiej oraz gruntów dzierżawionych przez chłopów. Oprócz wielkich latyfundiów, istniały również drobne gospodarstwa wolnych chłopów.

Feudalizm

Feudalizm był to ustrój społeczny, gospodarczy i polityczny oparty na zależności pomiędzy ludźmi – lenne i feudalnej. W społeczeństwie feudalnym dominowali wielcy właściciele ziemscy, zarówno świeccy i duchowni. Kolejne szczeble drabiny społecznej zajmowali wasale - od potężnych hrabiów po szeregowych rycerzy posiadających pojedyncze włości (w zamian za nadanie ziemi zobowiązany był służyć swojemu seniorowi pomocą wojskową). Najniższą warstwą tego społeczeństwa byli poddani feudalni – chłopci - zwolnieni od powinności wojskowych, ale zmuszeni do pracy na rzecz pana (w zamian za ochronę chłopci musieli przekazywać panu świadczenia w postaci renty feudalnej – np. pańszczyzna) Po okresie wielkich wędrówek, najazdów i zniszczeń, Europa weszła wraz z przełomem X i XI wieku w etap względnej stabilizacji i spokoju. To w okresie pełnego średniowiecza przypada wyraźny postęp technologiczny, wzrost produkcji rolniczej oraz rzemieślniczej, rozwój wsi i rozkwit życia miejskiego. Przekształcenia o charakterze gospodarczym miały znaczący wpływ na społeczeństwo i kulturę Europy pełnego średniowiecza. Klimat stał się łagodniejszy, co przyniosło poprawę warunków życiowych, spadek śmiertelności. Zjawiska te doprowadziły następnie do przyspieszenia wzrostu demograficznego (do 70mln ludzi na początku XIV wieku). Zwiększenie liczby ludności (przede wszystkim w ośrodkach miejskich) zwiększyło z kolei popyt na żywność. Inwestowanie w rolnictwo, w techniczne ulepszenie produkcji rolnej stało się opłacalne. Wprowadzono szereg usprawnień w rolnictwie. Przede wszystkim dążono do zwiększania plonów poprzez poszerzanie areału roli uprawnej poprzez wyrąb lasów, osuszanie bagien. Wprowadzono także nowy system uprawy roli- trójpolówkę. Trójpolówka był to system uprawy ziemi polegający na podziale roli na trzy pola: - zboże jare (siew na wiosnę) – zboże ozime (siew zimą) – ugór (pastwisko). Najważniejszym elementem trójpolówki była przemienność upraw (ozime na jare, jare na ugór, ugór na ozime itd.), który to system znacząco zwiększył wydajność upraw. Upowszechniły się także żelazne pługi oraz inne narzędzie rolnicze, chomąto, młyny i wiatraki. Postęp techniczny dokonał się nie tylko w rolnictwie. Gęstniała sieć dróg, zaczęto budować wsparte na łukach, kamienne mosty. Następstwem tych zjawisk był wzrost produkcji rolnej, który z kolei przyczynił się do rozwoju gospodarki towarowo-pieniężnej oraz rozwoju rzemiosła. Rozwój rzemiosła wyrażał się w zwiększaniu liczby wykwalifikowanych, wyspecjalizowanych rzemieślników, którzy mogli poświęcić się tylko produkcji rzemieślniczej. Rozwój rzemiosła był spowodowany wzrostem produkcji rolnej (pojawiły się nadwyżki produkcji rolnej) oraz wzrostem dochodów chłopów. Wraz ze zwiększeniem się możliwości produkcyjnych wsi europejskiej, ludność rolnicza była w stanie utrzymać większą liczbę osób, które nie były zaangażowane w produkcje żywności. Tak, więc obok istniejącego wcześniej rycerstwa i duchowieństwa pojawiła się coraz liczniejsza warstwa rzemieślników, wytwarzających i zamieszkujących miasta. Społeczeństwo wczesnego średniowiecza, które dotychczas składało się z tych, którzy się modlą (kapłani), walczą (rycerze) i orzą (chłopci) zostało wzbogacone o stan mieszczański. Jeszcze jedną przyczyną rozwoju rzemiosła był charakterystyczny dla czasów pełnego średniowiecza, społeczny podział pracy. Wspomniane już nadwyżki rolne, które pojawiły się w XI wieku umożliwiły chłopom zaprzestanie wytwarzania artykułów rzemieślniczych na własne potrzeby, ponieważ posiadali one od tego momentu pieniądze, aby je zakupić. Rzemieślnicy mogli zrezygnować z tracenia czasu na uprawę ziemi i zająć się wyrobem / produkcją

rzemieślniczą, ponieważ na wsi wzrastał popyt na ich wyroby. Zróżnicowaniu zajęć na wiejskie-rolnicze i miejskie-nierolnicze towarzyszył wzrost i specjalizacja produkcji rzemieślniczej i rolnej. Społeczny podział pracy przyspieszał zastąpienie dawnej gospodarki wiejskiej, opartej na samowystarczalnych włościach, gospodarką towarowo - pieniężną wiążącą silniej rozwijające się miasta i wieś. W rozwijających się szybko miastach zwiększało się zapotrzebowanie na zboże, wełnę, zwierzęta i inne produkty gospodarki wiejskiej. Mieszczanie, przede wszystkim kupcy inwestowali z zyskiem w rozwój rolnictwa (młyny, nowe uprawy), a chłopci w coraz większym stopniu bogacili się. Sprzedawali oni nadwyżkę plonów na rynku miejskim, kupowali ziemię, dzierżawili, a także udzielali pożyczek. Na rozwój rzemiosła i jego postępującą specjalizację zawodową wpłynęło także powstanie cechów. Cech była to organizacja rzemieślników miejskich jednej profesji, np. cech kontrolował jakość produkcji, ustalał ceny towarów, dostarczał surowce, przeprowadzał awans zawodowy rzemieślników, roztaczał opiekę nad sierotami po członkach cechu. Elitą cechu byli mistrzowie cechowi, czyli właściciele warsztatów produkcyjnych (tylko oni posiadali prawo do założenia warsztatu na terenie miasta). W czasie wojny członkowie cechu bronili wyznaczonego odcinka murów, posiadali własną kaplicę w kościele miejskim, organizowali uroczystości dla swojej wspólnoty. Najbardziej rozwiniętym rzemiosłem średniowiecza było sukiennictwo. W XIV wiecznej Florencji ż mieszkańców stutysięcznego miasta utrzymywała się z produkcji sukna wełnianego, które wyrabiano z importowanej z Anglii wełny. Poprzez handel nadwyżkami plonów średniowieczna wieś bogaciła się, a to wpłynęło na rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej, która zaczęła zastępować w coraz większym stopniu gospodarkę naturalną (proces ten zapoczątkowany został w Europie Zachodniej). Renta feudalna przyjęła postać czynszu płaconego w pieniądzu. Zjawisko polegające na zmianie struktury ciężarów chłopskich – zastąpienie robocizn czynszem w naturze i pieniądzu - to komutacja. W warunkach gospodarki towarowo-pieniężnej feudałom potrzebującym pieniądza bardziej opłacało się zmienić pańszczyznę na czynsz oraz zmieszać obszar gospodarstwa pańskiego na rzecz działek dzierżawionych przez chłopów czynszowych. Feudałowie często przenosili swoje posiadłości do miast, przekazując swoje ziemie wsi. Aby zachęcić ludzi do osiedlania się w ich dobrach, feudał zapewniał osadnikom wolność, dziedziczne prawo do ziemi, zwolnienie od czynszu przez jakiś czas. Pańszczyzna odrobkowa zanikła na rzecz renty czynszowej.